

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLAM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

● YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ

İsmail L. ÇAKAN

BU SAYIDA

TEŞHİS	İslâm MEDENİYETİ
TEZ VE ANTİTEZ MÜCADELESİ	Mehmed AYDIN
İSLÂM'DA HARAM VE HELÂL MANTIĞI	Celâl YENİÇERİ
EBU BEKR EŞ-ŞİBLİ	Dr. A. Subhi FURAT
İSLÂMÎ TÜRK EDEBİYATINDA TEVHİD MÜNACÂT VE NA'TLER	Dr. Neclâ PEKOLCAY
BİR NESİL BEKLİYORUZ (Şiir)	İsmail Bayram
MEDİNE'DE BİR TÜRK KÜTÜPHANESİ	Mustafa BİLGE
RUBÂİ (Şiir)	Dr. Cahid ÖNEY
EL-HALVÂİ ABDUL-AZİZ ...	Av. Dr. Y. Z. KAVARCI
YA RASULELLAH (Şiir) ...	Mustafa BAYBURTLU
BOYKOT VE İŞGALLERİN ARDINDAN	Sabri AKDENİZ
ALLAHİMA (Şiir)	Cemal Tarık KUTLU
TEKLİF	Dr. Mehmed ERÖZ
DİNİ MEFKÜRENİN KIYMET VE KUDSİYETİ	Av. Süleyman AKYAZI
ALLAH'IM	Hayrunnisa ÇİĞDEM
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
İSLÂMİN ÜSTÜNLÜĞÜ	Arif ERKAN
BAŞ VE MÜSLÜMAN	M. Said ÇEKMEGİL
SAĞIR SULTAN	Hilmi KURTULUŞ
VATAN TOPRAĞI (Şiir) ...	S. Arif EMRE
EĞİTİM VE SİNEMA	Ali EMİROSMANOĞLU
FİLM HİKÂYESİ YARIŞMASI	İslâm MEDENİYETİ
MİLLÎ MÜSİKİMİZİ NASIL KURTARIRIZ	Edip ÖZİŞİK
MİLLETLERİN TAKLİDİ ...	İ. Semahaddin CEM
HAREKETİN HİKMETİ	Hasan AKTUŒ
HABERLER	İslâm MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/2
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECI

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet KARAMAN
Kayseri: T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı: İmdat N. NURSAÇAN
İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan ÇETİN

TEKNİK KADRO

Sekreter : Erdoğan ATAK
Ressam : Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : F A T İ H M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl : 2 — Sayı: 15
Basıldığı tarih : 15 Ekim 1968

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 25 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 12,5 TL.
Öğrencilere: Yıllık 20 TL.
» 6 aylık 10 TL.
Yabancı memleketlere posta
ücreti ilâve edilir.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.
İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.
Renkli ilân sahifesi :
Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

Hukuk

el-Halvâ'î Abdu'l-Azîz

Avukat Dr.
Yusuf Ziya KAVAKÇI

aneî mezhebi başta olmak üzere İslâm Hukuku'nun hakiki bir ilim beşiği olan Mâverâ'un-Nehr'de yetişmiş büyük fakihlerden biri de helva yapımı ve satımı ile meşgul olması dolayısıyla el-Halvâ'î veya el-Halvânî nisbetini alan (1) Ebû Muhammed 'Abd-ul'-Azîz b. Ahmed b. Nasr b. Sâlih el-Buhâri el-Halvâ'î'dir (2). Bahis konusu edilen bu hukukçu ne İslâm Ansiklopedisi'nin herhangi bir edisyonunda zikredilmekte ve ne de Brockelmann tarafından ilgili meşhur eserinde ele alınmış bulunmaktadır. Şems'ul-Eimme ve Şems'ud-Din lâkaplarının sahibi bu zat mühim bir hukukçudur.

el-Halvâ'î'nin doğum tarihi hakkında kaynaklar sâkittir.

Kendi devrinde Buhârâ'da ehl'ur-re'y'in (hanefiler) lideri olarak bilinen Şems'ul-Eimme (3), adları kaynaklarda zikredilen birçok hocaların yanında tahsil görmüş ve hukukî terbiyesini almıştır. Hocaları hususunda verilen adları şunlardır: 'Abdulâh b. el-Huseyn el-Küttâb (4), Ebû Sehl Ahmed b. Muhammed b. el-Mekki el-Enmâti (5), Muhammed b. Ahmed Gencâr'il-Hâfız (6), Ebû Şuayb sâlih b. Muhammed b. Sâlih Şuayb (7), Ebû İshâk er Râzi (8), İs-

(1) Kureşî, Ebû Muhammed 'Abd'ul-Kâdir, el-Cevâhir'ul-Mudî'a fi Tabakât'il-Hanefiyye, (c. I - II, Haydarabad, 1332) I/318; Zirikî Hayr'ud-Dîn, el-A'lâm, Kâmûsu Terâcim'il-Eshâr er-Ricâlû ve'n-Nisâ'u min el-'Arabî ve'l-Musta'ribîne ve'l-Müsteşrikîn (c. I - X, İkinci baskı, yer yok, 1954 - 1959), IV/136; İbn Kutübûğa, el-Kâsım b. 'Abdillah es-Sûdûnî, Tâc-ut-Terâsimi fi Tabakât'il-Hanefiyye, (Nesreden Flügel), Leipzig, 1862, s. 26; Leknevî, el-Hindî Muhammed 'Abd'ul-Hayy, el-Fevâ'id'ul-Behiyye fi Terâcim'il-Hanefiyye, Kahire, 1324 h. s. 95.

(2) Kahhâle, 'Umer Ridâ, Mu'cem'ul-Müellifin, Terâcimu Musannifi'l-Kütüb'il-'Arabiyye (I - XV c.), Dimeşk, 1957 - 1961, V/243; Zirikî, a.y.; Kureşî, a.y.; Taşköprizâde, Ahmed b. Mustafâ, Tabakâtu'ul-Fukahâ', Musul, 1961, s. 70; Hâcî Halife Keşf'uz-Zunûni 'an Esâm'il-Kütûbi ve'l-Funûn, İstanbul, I, 1941 (1360), II, 1943 (1362), s. 46, 568, 1224, 1580, 1999; el-Bağdâdî, İsmâ'il Bâşa b. Muhammed, Hediyyet'ul-'Ârifin, Es-mâ'ül-Müellifine ve Âsâr-ul-Musannifin, İstanbul (I, 1951, II, 1955), I/577-578; Leknevî, a.y.; Hudarî, Muhammed, Ta'rih'ut-Tesrî'il-İslâmî, Mısır, 1934, s. 363.

mâ'il b. Muhammed'iz-Zâhid (9), 'Abdullah b. Muhammed'il-Kelâbâzi (10) ve el-Hicâzi (11). el-Halvâ'i, Tahâvî - Ebû İbrâhîm Muhammed b. Sa'id'il-Yezdi - Ebû Bekr Muhammed b. 'Umer b. Hemdân zinciriyle gelen «Şerhu Me'âni'l-Âsâr» adlı eseri sonuncu raviden alarak rivayet etmiştir (12). Kendilerinden fıkıh tahsil ettiği birçok âlimler arasında başta el-Kâdi Ebu'l-Huseyn el-Hidr en-Neseî (13) olmak üzere el-Ezreki Ebu'l-Fadl'iz-Zerencerî (14), Ebû Bekr Muhammed b. el-Fadl (15), 'Abdullah es-Sebzmûni (16), Küçük Ebû Hafs ve onun babasının adları zikredilebilir.

'Abd'ul-'Azîz'in talebelerinin adedi pek yüksektir. Başlıcaları şunlardır: 'Alî b. 'Abdillah'il-Halebî'nin hocası olan kendi oğlu Ahmed (17), büyük hukukçu Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Ebî Sehl'is-Serahsî (18), Ebû Bekr Muhammed b. 'Alî ez-Zerencerî ve onun oğlu Bekr —ki bu ondan rivayette bulunanların en sonuncusudur (19)—. Fahr'ul-İslâm 'Alî b. Muhammed'il-Bezdevî ve kardeşi Sadr'ul-İslâm Ebu'l-Yûsuf Muhammed, el-Kâdi Cemâl'ud-Din Ebû Nasr Ahmed (20), Ebû Bekr Muhammed b. el-Huseyn b. Mensûr'in-Neseî (21), —ki bu zat el - Emâlî'nin ravilerindedir (22)— ve 'Abd'ul-Kerim b. Ebî Hanîfet'el-Endekî (23).

İbn-i Kemâl onu nas bulunmayan hususlarda müctehid kabul etmiş, daha sonra gelenler de ona uymuştur (24). Ebû Muhammed 'Abd'ul-'Azîz b. Muhammed'in-Nahşebî «o, Kûfe mezhebî üzerinde fetva verirdi... Şu kadar ki rivayette suhulet gösterirdi» der (25).

Ömrünün sonuna doğru onun Keş'e (26) sürüldüğünü görüyoruz (27).

Gerek ölüm tarihi ve gerekse ölüm yeri hakkında kaynaklarda verilen bilgi birbirini tutmamaktadır. Ölüm tarihi olarak sırasıyla 448/1056 (28), 449/1057 (29), 452/1060 (30), 455/1063 (31) ve 456/1064 (32) yılları kaydedilmiştir. ez-Zehabî 456/1064 tarihi için «en doğru» kaydını kullanır (33).

Ölüm yeri Keş'tir (34). Cesedi oradan Buhârâ'ya getirilmiş ve Kelâbâz'a defnedilmiştir (35). es-Sem'ânî «onun Kelâbâz'daki kabrini ziyaret ettim» der (36).

Yukarıda adlarını zikrettiğimiz İslâm Hukukunun pek önemli şahsiyetlerinin hocası olan bu hukukçunun eserlerinden bize kadar yazmaları henüz intikal etmemiş ve fakat adları kaynaklarca nakledilmiş bulunanları bugün yazma nüshalarına sahip olduğumuz eserlerinden daha çoktur.

A) Bizce yazmaları bilinen eserleri:

I — Müntahab'ul-Fetâvâ. Kaynaklarda bu isimde bir kitabına rastlanmadığı halde İstanbul Süleymaniye Umumi Kütüphanesinde Serez, 1166'da kayıtlı görülen bu eser 19×13,5 (13,2×8,2) cm. ebadında her sahifesinde 15 satırlık ta'lik yazılı 71 varak halinde şirazesi dağılmış, sırtı meşin mukavva bir cilt içinde mahfuzdur.

Başı :
Sonu :
Ferağ :

Bu kitabın sistemi alelâde fıkıh eserindeki sistemdir ve fıkıhın furû'na dairdir. Ne var ki 64a'dan itibaren daha önce geçmiş bulunan bahislerle alâ-

kalı pratik meseleler zikredilmektedir. Burada «sorulduğunda cevap verdi» formülü kullanılmaktadır.

II — Meclisün fi Esrât'is-Sâ'atı ve'l-Mekâmât'il-Kayyimeh. Yine İstanbul Süleymaniye Umumide, Esas 1446/3'de kayıtlı bulunan bu eser konumuz bakımından pek önemli değildir.

B) Yazma nüshaları henüz bizce bilinmeyenler:

- I — El-Mebsût (37),
- II — el-Fetâvâ (38),
- III — El-Basitu fi 'İlm'is-Şurût (39),
- IV — Rezinu Mecmu'atin fi'l-Fıkh (40),
- V — en-Nevâdir (41),
- VI — Kitâb'ul-Kesb (42),
- VII — Kitâb'un-Nefekât (43),
- VIII — Şerhu Edeb'il-Kâdi li-Ebî Yûsuf (44),
- IX — Şerh'ul-Câmî'il-Kebir li's-Şeybânî (45),
- X — Şerh'ul-Hiyel'is-Şer'iyeti li'l-Hassâf (46),
- XI — Şerh'us-Siyer'il-Kebîr (47),
- XII — et-Tebîre (48),
- XIII — el-Vâkr'âtu fi'l-Furû' (49),

Yetiştirdiği talebeleri —ki Pezdevî kardeşler ve Sems-ul-Eimme es-Serahsî en mühimleridirler— bize ciltler dolusu eser bırakmış olan el-Halvâ'i, henüz elimizde olmayan eserleri bakımından ve çok parlak geçen tedris hayatı bakımından bizim için tetkike şayan bir fakih olmakta berdevamdır. Eserlerini keşfetmek, neşir, tahlil ve tenkid etmek şerefli bir faaliyet olacaktır ki neslimiz bu tip çalışmalara muhtaçtır.

Helva yapıp satan bu fakihin kendisi değil, babasıdır. Bu fakir zat helva verir ve «oğlum için dua edin» derdi (bkz. Leknevî, a.y.; ez-Zernüci'den nakil).

(3) Zirikli, a.y.; Taşköpr., a.y.; Leknevî, a.y.; (İbnu Mâkûlâ'dan nakil).

- (4) Leknevî, a.y.; (Zehebî'den naklen).
- (5) Leknevî, a.y.;
- (6) Leknevî, a.y.; Kureşî, a.y.; İbn Kutl., a.y.;
- (7) Leknevî, a.y.; (el-Kârî'den naklen).
- (8) Leknevî, a.y.; (en-Nekşebî'den nakil).
- (9) a.y.
- (10) a.y.
- (11) Leknevî, a.y.; (İbnu Mâkûlâ'dan naklen).
- (12) Kureşî, a.y.; İbn Kutl., a.y.; Taşköpr., a.y.
- (13) Kureşî, a.y.; Leknevî, a.y.
- (14) İbn Kutl., a.y.
- (15) Leknevî, a.y.
- (16) a.y.
- (17) Taşköpr., a. eser, s. 77.
- (18) Leknevî, a.y.; (es-Sem'ânî'den ve ez-Zehabî'den nakl.); Kureşî, a.y.; Taşköpr., a. eser, s. 70.
- (19) Kureşî, a.y.; Leknevî, a.y.; Taşköpr., a.y.
- (20) Leknevî, a.y.; (ez-Zehabî'den naklen).
- (21) Leknevî, a.y.; Taşköpr., a.y.; Kureşî, a.y.
- (22) Taşköpr., a.y.
- (23) Kureşî, a.y.
- (24) Leknevî, a.y. (Ta'likât).
- (25) Leknevî, a.y. (en-Nehşebî'den nakil).
- (26) «Keş» adında birkaç yer mevcuttur:
a) Curcân'a üç fersah mesafede ormanda bir köy;
b) İsfahân köylerinden bir köy; (bkz. el-Hemvî, Yâkût Ebû 'Abdillah), Mu'cem'ul-Buldân (Beyrut, I-V, 1955-1957), IV/462).
- (27) Levnevî, a.y.
- (28) Keşf., 1580; Huderî, a.y.; İbn Kutl., a.y. Leknevî, a.y.; Kureşî, a.y.

(29) Keşf, a.y.; Leknevî, a.y.; Kureşî, I/318; İbn Kutl., a.y. Taşköpr., a.y.

(30) Leknevî, a.y. (en-Nehşebî'den nakil); İbn Kutl., a.y.

(31) Leknevî, a.y. (ez-Zehabî ve en-Nehşebî'den nakl.); Keşf, 1999; Hediye., a.y.; İbn Kutl., a.y.; Kahlâle, a.y.

(32) Keşf, 46.

(33) İbn Kutl., a.y.

(34) Kureşî, I/318; İbn Kutl., a.y.; Taşköpr., a.y.; Leknevî, a.y.; Ziriklî, IV/137. Kahlâle ve Zehabî Bu-hârâ'da öldüğünü kaydeder.

(35) İbn Kutl., a.y.; Taşköpr., a.y.; Ziriklî, a.y.; Leknevî, a.y.

(36) Leknevî, a.y.

(37) Keşf, 1580; Hediye., I/578; İbn Kutl., a.y.;

Huderi, a.y.

(38) Kahlâle, V/243; Ziriklî, IV/136-137; Keşf, 1224; Hediye., a.y.

(39) Hediye., a.y.

(40) a.y.

(41) Ziriklî, a.y.; Hediye., a.y.

(42) Hediye., a.y.

(43) Kahlâle, a.y.; Hediye., a.y.

(44) Kahlâle'de «Şerh Edeb'il-Kâdi li'l-Hassâf» kaydı var. Ziriklî, a.y.; Keşf, a.y., Hediye., a.y.

(45) Kahlâle, a.y.; Keşf, 568; Hediye., a.y.

(46) Hediye., a.y.

(47) Hediye., a.y.

(48) Taşköpr., «Sâhib'ut-Tezkireh» diye vasıflan-dırıyor (bkz. Tabakât, a.y.).

(49) Kahlâle, a.y.; Keşf. 1999; Hediye., a.y.

Ya Rasulellah

Kaplamıştı semâyı kara kara bulutlar,
İnsanlığı katletmiş, uluyordu aç kurtlar;
Bir yanda sonsuz vahşet, bir tarafta dev putlar
Zulmetten nûr fıskırdı, Sendin Yâ Resûlallah.

Kâbe'de müthiş dram, putlar var dizi dizi,
Hüküm ölçüsü olmuş fal oklarının izi.
İnsanlık feryâdeder: Yâ Rabbi kurtar bizi!
Cihâna kurtarıcı oldun Yâ Resûlallah.

Hak bâtila olmuştu prangalı bir esir,
Vicdan kalmamıştı ki insana etsin tesir,
Bir Kitap ki getirdin, ne manzumdur, ne nesir
Ahkâmın mübelliği oldun Yâ Resûlallah.

Nûrunu inkâr etti cehâletin babası
Çünkü sırtında idi kör şeytanın abası,
Sana El-Emîn dedi kâfirin en kabası,
İnsanların emîni oldun Yâ Resûlallah.

Zulmün esirlerine müjdeledin İslâm'ı,
Kararan kalblerine yerleştirdin imânı,
Zülden medeniyete Sen çıkardın insânı,
Müslümanın önderi Sensin Yâ Resûlallah.

● MUSTAFA BAYBURTLU
(İ.H.O. mezunu - Çorum)